

УДК 338.439.52.001.25:
631.147(1—22)
© 2010

В. К. Збарський,
доктор

економічних наук

В. А. Величко,

доктор с.-г. наук

Національний

університет біоресурсів

і природокористування України

ПРО РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ

*Розглядаються стан і проблеми розвитку
аграрного сектору та формування продовольчої
безпеки України в умовах ліміту запасів світових
ресурсів*

Аналіз діяльності сільськогосподарських підприємств України за роки незалежності дає змогу сформулювати деякі висновки щодо їх функціонування в умовах переходу до ринку.

По-перше, намітилися істотні відміни у темпах розвитку рослинництва і тваринництва. У 2009 р. при загальному зменшенні вартості валової продукції сільського господарства України в господарствах усіх категорій порівняно з 1991 р. (у порівняльній оцінці) на 19,3% валовий збір зерна збільшився на 19,4% і становив 46,0 млн т, насіння соняшнику — у 2,8 раза, картоплі й овочів, відповідно, на 35,2 і 40,6%. Водночас, виробництво продукції тваринництва в усіх категоріях господарств (за винятком яєць) скоротилося: м'яса (у забійній вазі) на 52,4%, молока — на 48,2%.

По-друге, поглибився диспаритет між галузями сільськогосподарського виробництва та іншими сферами господарювання. Це підтверджують різкі відміни між збільшенням частки матеріальних витрат у собівартості та реалізаційними цінами порівняно з 1996 р. Якщо вартість матеріальних витрат у собівартості основних видів продукції рослинництва і тваринництва зросла за період 1996—2009 рр. майже однаково (у 6—8 разів), то підвищення реалізаційних цін характеризується різними відмінностями. Реалізаційні ціни на зерно зросли у 4,8 раза, на соняшник — 8,1, цукровий буряк — у 6,9 раза, а загалом по продукції рослинництва — у 5,4 раза. Отже, по цій галузі ріст цін (5,4 раза) не перевищив збільшення витрат (8,9 раза). Аналогічне співвідношення склалося і у тваринництві: реалізаційні ціни підвищилися на молоко у 9 разів, м'ясо великої рогатої худоби — 3,7, свинину — 3,3, яйця курячі — 3,7, вовну — у 1,9 раза. В цілому по тваринництву реалізаційні ціни зросли лише в 3,6 раза, тоді як матеріальні витрати в структурі собівартості продукції тваринництва — у 6,7 раза.

По-третє, поглибилися відміни у показниках рентабельності галузей та по видах продукції. Рентабельність виробництва зернових і зернобобових культур відносно собівартості у

1991 р. становила у середньому 94,4%, соняшнику — 178,9, картоплі — 35,6, цукрових буряків — 30,1, овочів відкритого ґрунту — 17,6%. У середньому по рослинництву рентабельність продукції становила 65,2%. Від реалізації продукції тваринництва переважна більшість господарств має збитки. Проте у 2009 р. у сільськогосподарських підприємствах виробництво молока, м'яса свиней та курячих яєць було рентабельним. Рівень рентабельності тваринництва був позитивним (+5,5%).

По-четверте, посилюється поляризація сільськогосподарських підприємств за фінансовими результатами. Якщо у 1991 р. збитковими були 10,2% сільськогосподарських підприємств, то у 2009 р. — 30,1%, або втричі більше. Сума чистого збитку, який одержали підприємства у 2009 р., становила 6189,3 млн грн.

За діючими ринковими умовами господарства та регіони, які спеціалізуються на виробництві тваринницької продукції, приречені на збитки. У десяти із двадцяти п'яти регіонів України виробництво продукції тваринництва збиткове. У 2009 р. найнижчий рівень рентабельності продукції тваринництва спостерігали у Закарпатській (–24,1%), Житомирській (–13,7), Чернігівській (–8,9), Одеській (–11,0) та Сумській (–11,1%) областях. Найбільш ефективно виробництво продукції тваринництва ведуть підприємства Київської (+33,8%), Запорізької (+25,7), Івано-Франківської (+18,5), Донецької (+15,0) та Дніпропетровської (+8,1%) областей. Збитковість — одна із основних причин занепаду тваринництва в Україні. Наслідки цього не обмежуються лише розрегульованістю продовольчого ринку та погіршенням харчування населення, адже відбуваються незворотні процеси демографічного й соціального характеру, що загрожує небезпеці деградації села. Це потребує прийняття негайних заходів щодо запобігання подальшого спаду сільськогосподарського виробництва і, передусім, розвитку тваринництва.

Аналіз практики переходу аграрного виробництва до ринку дає підстави для обґрунтуван-

ня нових підходів до вирішення проблем агропромислового комплексу. Доцільно виділити три групи факторів, які спричинили негативні соціально-економічні наслідки при переході до ринку.

Перша група факторів пов'язана з макро-економічними рішеннями щодо стабілізації грошового обігу, які базувалися на жорсткій монетарній політиці. Для сільськогосподарських товаровиробників такі заходи виявилися особливо важкими. Вони позбавили аграрний сектор державної підтримки, яка якщо і надавалася, то спрямовувалася на створення фермерського сектору, який в сучасних умовах і у найближчі роки не може помітно впливати на насичення продовольчого ринку. Йдеться про обов'язковий зважений підхід до вибору форм ведення і розвитку сільськогосподарського виробництва, які більше притаманні для нашої країни. Жорстка монетарна політика призвела до ще одного негативного явища — затоварювання продуктами харчування оптової та заготівельної мережі, холодильників та ін. сховищ. М'ясокомбінати, молочні заводи змушені скорочувати обсяги переробки продукції, що в кінцевому підсумку і позначилося на стані галузі тваринництва. Причому такі явища відбуваються при вкрай недостатньому раціоні харчування, який і в попередні роки за структурою значно поступався вітчизняним і світовим стандартам.

Друга група факторів пов'язана з реформуванням відносин власності. Штучне прискорення розвитку організаційно-правових форм господарювання ринкового типу, зокрема й фермерства, негативно вплинуло на стан існуючої колгоспно-радгоспної системи. Сприяла цьому і поспішна реорганізація великих сільськогосподарських підприємств, що завдало невиправданих втрат виробничому потенціалу, особливо у тваринництві.

Вважаємо, що співвідношення підприємств різних розмірів має сенс лише для певної їх сукупності у галузевому або територіальному розрізах. І завдання аграрної науки визначити межі цієї кількості (множини), тобто скільки і яких підприємств має до неї входити. Основа цього — дослідження потреб, ринкового попиту на продукцію та послуги. Отже, у довгостроковій перспективі вважається можливим тільки двоєдине вирішення названої проблеми: з одного боку, послідовна орієнтація на ринкові відносини для гарантії забезпечення конкурентоспроможності продукції всіх підприємств (малих, середніх і великих); з іншого — підвищення якості життя, розвиток соціальної інфраструктури сільської місцевості, що збереже її як основу життєдіяльності та зайнятості населення.

Третя група факторів пов'язана з тим, що економіка України не була підготовленою до

переходу на цивілізований ринок, особливо агропродовольчий, через наявність монополій. Сільськогосподарські товаровиробники опинилися під тиском двох монополій: з однієї сторони — монополісти фондоутворюючих галузей, з іншої — переробної промисловості, заготівельної мережі, оптової торгівлі тощо. У результаті цього виник диспаритет між вартістю продукції сільського господарства та цінами у сферах матеріального виробництва й обслуговування. Монополія ж у третій сфері АПК призвела до необґрунтованого підвищення, а подекуди й до недоступного рівня цін на продовольство. Потрібно враховувати суперечливість причин, що зумовлюють затоварювання ринку продукцією тваринництва. Йдеться про зниження платоспроможності попиту через перегляд цінової політики, яка призвела до згортання дотацій, які раніше надавали змогу підтримувати ціни на продовольство на соціально доступному для населення рівні. Водночас, неможливо заперечувати негативний вплив монополій третьої сфери АПК, які й посилювали затоварювання на продовольчому ринку.

Існує думка, що у кризових ситуаціях антиінфляційні заходи повинні включати відмову від субсидування сільськогосподарських товаровиробників, адже суспільство не може постійно підтримувати «на плаву» погано працюючі сільськогосподарські підприємства. При цьому називалися неймовірно високі суми дотацій, які витрачалися ніби-то на підтримку колективних сільськогосподарських підприємств, а в дійсності основна маса цих засобів спрямовувалася на підтримку цін на продовольство, хоча форма видачі грошових ресурсів була недосконалою. Саме тому відмова від дотацій і призвела до різкого росту цін на продовольство. Заробітки більшої частини населення країни не були розраховані на такі ціни. Звідси і штучне затоварювання продуктами, особливо тваринного походження (на них йшли основні суми дотаційних коштів).

Неготовність до цивілізованого ринку проявилася й у відсутності необхідної інфраструктури (бірж, торгових домів, оптових ринків тощо). В підсумку утворився «дикий» ринок, на якому посередники та перекупщики отримали монополію владу. Вона посилювалася з прийняттям законів про вільну торгівлю, яка й призвела до безконтрольного росту цін на продовольчому ринку. Причому, держава виявилася неспроможною збирати податки з агентів «дикого» ринку та контролювати якість продуктів.

Відсутнє правове забезпечення переходу до регульованого ринку. З моменту лібералізації цін минув не один рік, проте жодного нормативного акту з питань регулювання продовольчого ринку на державному рівні не прийнято.

Наслідок проведення ринкової політики виявився протилежним очікуванням її авторів. Найбільша частка доходів від росту цін на продовольство зосереджується у перекупщиків, посередників і монополістів третьої сфери АПК. Сільськогосподарські товаровиробники не отримали достатніх стимулів для росту виробництва, навпаки, вони вимушені його згоряти.

Тиск на продовольчі ціни не призвів до зниження витрат, структурних перебудов і підвищення ефективності виробництва, тобто результатів, заради яких задумана реформа. По всьому ланцюжку виробництва продовольства та його просування до споживача з різною мірою інтенсивності спостерігається приблизно однакова тенденція: замість росту виробництва — ріст цін як основного джерела виживання та підтримки доходів. І якщо сільське господарство поки що відстає в цьому процесі, то після вимушеного (під тиском аграрних структур) звільнення цін на сільськогосподарську продукцію, демонтажу системи обов'язкових поставок аграрний сектор має всі шанси виступити на «дикому» ринку повноправним учасником. Останні події навколо цін на зерно показали правомірність такого прогнозу, хоча програмою лібералізації цін це не передбачалось. Якщо при такому способі переходу до ринку з часом могли б відбутися позитивні зрушення, то це неможливо у сільському господарстві і, взагалі, агропродовольчому комплексі. Тут діє комплекс факторів, що перешкоджають переходу до ринку за методом «шокової терапії»: висока соціальна напруга при хронічному збереженні рівня та якості харчування; неможливість швидко відновити виробничий потенціал внаслідок деградації земель і руйнування генофонду тваринництва; незворотність негативних демографічних процесів на селі; небезпека повного руйнування соціальної інфраструктури села та колосальні затрати на її відновлення.

Ігнорування цих особливостей агропродовольчого сектору, які характеризують його інерційність відносно адаптації до ринкових умов, з одного боку, і необхідність щоденного, хоча й скромного харчування населення — з іншого, призвели до незадовільних результатів від швидкого, але не підготовленого переходу до ринку. Слід враховувати, що й імпорт продовольства в Україну не може не реагувати на наслідки падіння вітчизняного виробництва й відсутність достатніх продовольчих запасів, які давали б змогу дещо уповільнити спад виробництва.

Отже, головний висновок, який треба зробити із досвіду лібералізації цін — необхідність ретельної науково обґрунтованої підготовки умов для переходу до регульованого ринку, які

б враховували специфіку аграрного сектору і агропродовольчого комплексу загалом.

Зроблений аналіз дає можливість сформулювати основні передумови організації регульованого ринку продовольства.

Перша передумова — розробити ефективне антимонопольне законодавство, яке дасть змогу зменшити негативний вплив монополістів.

До основних положень нової антимонопольної політики в АПК і обслуговуючих його сферах слід віднести такі: переглянути границі, у межах яких проявляється домінуюче положення господарюючого суб'єкта, застосувати для цього зональний принцип (зон обслуговування, сировинних зон, зон спеціалізації тощо), які можуть не обов'язково збігатися з адміністративними межами; створити в процесі приватизації антимонопольні організаційно-правові форми: акціонерні й інші господарські товариства, виробничі і сервісні кооперативи тощо в усіх сферах, які обслуговують аграрний сектор, з передачею контрольного пакета акцій, паїв, часток участі сільськогосподарським товаровиробникам; господарюючим суб'єктам, які займають домінуюче місце на товарному ринку, пропонується вибір: передати контрольний пакет акцій сільськогосподарським товаровиробникам та іншим споживачам продукції (послуг) або керуватися антимонопольним законодавством; необхідно оперативно реагувати на ситуації, викликані монополістичними діями господарюючих суб'єктів, наприклад, примусовий продаж продукції (послуг) за фіксованими цінами. На перший погляд, запропоновані заходи носять антиринковий характер, проте очевидно, що до створення цивілізованого ринку необхідно зруйнувати монополію, для чого потрібні жорсткі заходи, які упереджуватимуть монополістичні дії; у першу чергу слід розповсюдити заставні операції на господарюючі суб'єкти, які займають домінуюче місце на певному товарному ринку. Заставні операції, що проводяться при підтримці держави і під її контролем, дають змогу регулювати ціни на сільськогосподарську сировину та продовольчі товари, розширити межі товарного ринку і тим самим послабити тиск монополістів. У результаті заставних операцій накопичуються запаси продовольства для оперативної інтервенції на ринку та стабілізації споживчих цін; регулювати фонд споживання підприємств-монополістів, боротися треба, передусім, не з доходами, а з їх «проїданням»; залучити незалежну аудиторську службу для перевірки дотримання антимонопольних заходів, що стосуються цін, нормативів рентабельності та інших вимог, які впливають на фінансові результати.

Друга передумова — ринкові структури.

Під цим розуміється як матеріальна база для оптових ринків, торгових домів, сховищ тощо, так і система їхнього функціонування, яка забезпечує доступність для огляду продовольчого ринку, його підконтрольність щодо якості продуктів, рівня доходів і цін. В сучасних умовах необхідний контроль за цим сектором з ряду причин. *По-перше*, через диктат оптової торгівлі відносно виробників сільськогосподарської сировини та її переробників. Диктат, у свою чергу, базується на переплетінні (узгодженні) державних, комерційних і тінювих структур, які давно мають сильні позиції на продовольчому ринку, особливо плодоовочевому. *По-друге*, через відсутність морально-етичних навичок до цивілізованої торгівлі, дотримання комерційного кодексу, які виступають у розвинених країнах моральною основою торгової справи.

Третя передумова — правове забезпечення регулювання продовольчого ринку. Окрім антимонopolного законодавства, загального торгового (комерційного) кодексу необхідні спеціальні нормативно-законодавчі акти для забезпечення ефективного регулювання продовольчого ринку.

Четверта передумова — державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників (незалежно від форм власності) для їх адаптації до вимог ринку. Державна підтримка має спрямовуватися на підвищення конкурентоспроможності товаровиробників щодо якості продуктів, витрат на їх виробництво та доступу до переробних і торговельних об'єктів. Це стосується і державної підтримки, спрямованої на стабілізацію фінансового стану господарства, передусім, тваринницького напрямку. Одночасно необхідно проводити санацію неплатоспроможних підприємств.

Програма адаптації до ринкових умов передбачає також підтримку структурної перебудови, вдосконалення територіального розміщення сільськогосподарського виробництва. Об'єктом державної підтримки має бути і ринкова інфраструктура (біржі, ярмарки, аукціони, торгові домми тощо) на період її становлення. Необхідна підтримка і господарствам, які працюють в екстремальних умовах. Особлива стаття державної підтримки — підготовка кадрів до роботи в ринкових умовах.

Розгляд передумов, необхідних для переходу до регульованого ринку, одночасно потребує формування **принципів регулювання продовольчого ринку.**

Перший принцип — готовність ринкових регуляторів і структур. Практика показала, що інколи оголошений перехід до ринку не супроводжується наявністю регульованої системи відносин, а без створення всіх необхідних ре-

гуляторів і структур неможливе введення ринкових елементів. Йдеться про відповідність між ринковими заходами та мірою готовності економіки або її сектору до їхнього освоєння.

Другий принцип — протекціонізм відносно вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників. Оскільки вітчизняні сільськогосподарські виробники ще не можуть конкурувати на світовому ринку, то необхідно передбачити дієві митні бар'єри. Величину мита можна визначити за правилами, які діють в ЄС. На перший погляд, здається, що оскільки споживання продуктів харчування недостатнє і рівень його падає, то імпорتنі мита взагалі неправомірні, адже при цьому ще більше може загостритися продовольча ситуація. Проте м'ясна та молочна продукція вітчизняного виробництва не знаходить збуту через високі реалізаційні ціни, що призводить до згорання виробництва.

Проте не слід відразу відмовлятися від імпорту будь-якого виду продовольства або сільськогосподарської сировини. Доцільно переглянути імпорتنу політику по тих видах продовольства, попит на які за сучасними цінами може задовольнятися за рахунок вітчизняного виробництва (м'ясо, молочні продукти, масло рослинне тощо), і переадресовувати дотації від зарубіжних виробників до вітчизняних.

Третій принцип — державна підтримка вітчизняних товаровиробників. Він тісно пов'язаний з попереднім. Протекціоністська політика відносно вітчизняних сільськогосподарських товаровиробників є міцною державною підтримкою, але якщо крім протекціоністської політики відносно імпорту надаватимуться субсидії для підтримки цін на продовольство на соціально прийнятному рівні, то чи потрібні інші форми державної підтримки? Вважаємо, що відповідь має бути позитивною з таких причин.

По-перше, необхідно пристосовувати товаровиробників до вимог ринку. *По-друге*, треба забезпечувати прийом усієї виробленої сільськогосподарської продукції без будь-яких обмежень. Під час продовольчої кризи і аж до насичення потреб населення будь-який товаровиробник повинен мати гарантію, що вся вироблена ним сільськогосподарська продукція відповідної якості може бути реалізована державним заготівельним органам або на вільному ринку. Такий підхід є потужним стимулом приросту вітчизняного сільськогосподарського виробництва, особливо за виваженої політики цін. На перший погляд, можна припустити, що при введенні компенсаційних виплат населенню (або окремим малозабезпеченим категоріям) буде автоматично вирішена проблема державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Дійсно, якщо дотримуватися двох умов: рівень цін забезпечує нормальний

прибуток будь-якому товаровиробнику; вводяться компенсації (покупцям або заготівельно-оптовій сфері), які дають змогу підтримувати роздрібні ціни на кінцеву продукцію на такому рівні, що населення здатне закуповувати всі запропоновані споживчі товари сільськогосподарського виробництва, то отримаємо дію механізму протекціоністської політики (відносно вітчизняних товаровиробників) у чистому вигляді. До речі, приблизно аналогічний механізм і діяв у колишньому СРСР (з тими або іншими непринциповими змінами) протягом тривалого часу. Проте такий підхід має й істотні недоліки, *головний* — недостатнє стимулювання підвищення ефективності сільськогосподарського виробництва, його структурної перебудови. Виробники сільськогосподарської продукції певною мірою відриваються від ринку, не відчувають його кон'юнктуру, не одержують інформації щодо попиту. Між ними та ринком знаходяться державні структури, які й поглинають цю інформацію. *Другий* недолік полягає в тому, що така форма протекціоністської політики являє собою пасивну державну підтримку і не спонукає товаровиробників до технічного переозброєння і освоєння прогресивних технологій. Недолік такої форми підтримки особливо проявляється при реалізації природоохоронних і соціальних програм.

Отже, необхідно, щоб система регулювання ринку продовольства передбачала поєднання трьох форм державної підтримки: протекціоністської, тобто захисту вітчизняних товаровиробників; ринкової як гарантії збуту всієї виробленої сільськогосподарської продукції за цінами, які забезпечують нормальне функціонування товаровиробників; програмної, спрямованої на підтримку заходів, які сприяють технічному переозброєнню господарств, зміні їхньої спеціалізації відповідно до вимог ринку.

Роль кожної з форм підтримки змінюватиметься в міру стабілізації продовольчого ринку. В перспективі зросте значення програмної підтримки. Ринкові регулятори, що передбачають повну гарантію збуту всієї виробленої продукції, поступово одержать форму регулювання запасів із метою інтервенції на продовольчому ринку. Треба буде ввести обмежувачі — квоти на гарантований продаж.

Велике значення має й вибір стадії, на яку спрямована державна підтримка. Для розширення платоспроможного попиту дотації можуть видаватися на різних стадіях просування продукції до кінцевого споживача: виробництва, закупівлі, переробки та торгівлі безпосередньо населенню або окремим соціально незахищеним категоріям. Багаторічний досвід дотування виявив недоліки форм державної підтримки, яка надавалася на стадіях заготівлі

та переробки продукції. Ця практика багаторазово аналізувалася і критикувалася. Розглянемо доцільність дотацій населенню. Можливі два підходи.

Перший підхід більш прийнятний, коли потрібно розширити попит на продукти та інші товари сільськогосподарського виробництва для всіх категорій населення. Він добре вписується у систему регулювання ринку, яка базується на заставі продукції. В цьому разі на виході від заставодавця в торгівельну мережу (на випадок інтервенції) дотація буде затребувана на весь обсяг продовольства. Категорії покупця на момент викидання товару на продовольчий ринок невідомі і немає потреби у такій диференціації покупців, оскільки ідея його регулювання полягає у приведенні всієї маси товарів у відповідність за соціально доцільною ціною незалежно від кінцевого споживача.

Друга система регулювання продовольчого ринку може бути орієнтованою на захист лише малозабезпечених верств населення. Тоді, вочевидь, дотації необхідно адресувати безпосередньо цим категоріям. На сучасному етапі при продовольчому дефіциті і різкій диференціації доходів населення такий спосіб дотування більш сприятливий: зменшується обсяг фінансових ресурсів для дотацій; збільшується розрив у доходах різних верств населення. Отже, такі форми дотації сприятимуть зниженню соціальної напруженості в країні.

До недоліків такої форми дотації слід віднести технічні труднощі її реалізації: необхідні талони, картки на більш дешеві продукти, що створює умови для зловживань. Другий варіант — видача грошової допомоги, але в цьому випадку немає впевненості, що вона буде використана на цільові покупки. Кінцевий вибір форм дотації залежить від систем регулювання ринку і політичної ситуації в країні.

Політика доходів як системоутворюючий елемент регулювання ринку.

Регульований ринок і доходи сільськогосподарських товаровиробників. Це найменш опрацьований аспект ринкового регулювання взагалі та ціноутворення на сільськогосподарську сировину зокрема. Перше питання політики доходів і її впливу на ціноутворення — співвідношення трудових доходів, які отримує працівник у сільському господарстві та в інших сферах матеріального виробництва. Зрозуміло, що такі співставлення правомірні за рівної якості та інтенсивності праці. Світовий досвід свідчить, що у розвинених країнах аграрна політика передбачає вирівнювання доходів працівників сільського господарства та інших сфер матеріального виробництва. І хоча у багатьох країнах, незважаючи на державні заходи, рівень доходів селянства відстає від заробітків промислових

працівників спорідненої кваліфікації, для нашого аналізу важливий принцип, закладений в аграрну політику. Для умов України теза про вирівнювання доходів за працю є більш обов'язковою, ніж у країнах із розвинутою економікою, хоча б тому, що у нас соціально-побутові умови на селі значно відстають від міських.

Інколи пропонують при порівнянні сільських і міських працівників за заробітною платою враховувати дохід від особистого селянського господарства (ОСГ). На наш погляд, такий підхід неправомірний, адже порівняння доходів за кількістю та якістю праці в сільській місцевості з міськими у наших умовах навіть є некоректними.

І ще одне важливе методологічне питання, яке виникає у зв'язку з формуванням приватного та колективного підприємництва в аграрному секторі. Йдеться про порівняння заробітків найманих працівників у сільському господарстві та промисловості. Між тим фермер поєднує в одній особі (в крайньому випадку голова господарства) власника, підприємця і працівника. Чи правомірно порівнювати дохід фермерів із заробітком промислового робітника? На нашу думку, таке порівняння некоректне. Правильніше було б при порівнянні заробітків за безпосередню роботу в сільському господарстві фермеру додавати винагороду за управління (підприємництво). Наприклад, у Німеччині (в розрахунок за обґрунтування політики доходів) за цю функцію стандартний заробіток селянина збільшується на 16,3% і ще нараховується 3,5% на власний капітал, вкладений у господарство. Вочевидь, такий підхід сприйнятливий і для нашої економіки і не тільки для приватних підприємців, але й колективних

сільськогосподарських підприємств. Проте у випадку колективної власності правомірна надбавка тільки за вкладений капітал, оскільки функція управління виконується спеціальним штатом.

Реалізація наукових міркувань з приводу політики регулювання доходів сільськогосподарських товаровиробників потребує відповідного механізму. Можливі різні варіанти: податковий, дотаційний, ціновий. Рішення залежить від загальних підходів до регулювання фінансів сільськогосподарських товаровиробників. У сучасних умовах найсприятливішим є ціновий механізм регулювання у поєднанні з податковим.

Роль цін для сільськогосподарських товаровиробників на сучасному етапі подвійна. З одного боку, вони мають виступати гарантом доходності, з іншого — стимулювати розвиток раціонального сільськогосподарського виробництва, а отже, і виключати затрати, які не підлягають відшкодуванню. Ця важлива функція цін на перехідному етапі не може здійснюватися чисто ринковими способами, оскільки ще не створене необхідне конкурентне середовище. Викладене повинно бути гарантоване тільки відшкодуванням нормальних затрат. Отже, регульовані ціни мають відображати нормальні затрати та включати винагороду за управління господарством. Товаровиробники повинні бути своєчасно проінформовані про рівень регульованих цін. У інфляційних ситуаціях вони мають індексуватися. В поєднанні з забезпеченням збуту всієї товарної продукції гарантія цін, а отже, і доходів, створює умови для стабілізації сільськогосподарського виробництва, і отже, продовольчого ринку.

Бібліографія

1. Валова продукція сільського господарства України (у порівняльних цінах 2005 р.) за 2009 рік. Остаточні дані. — К.: Держкомстат України, 2009. — С. 6—8.
2. Експортний потенціал України//Кореспондент від 5—11 березня 2010 р. — № 8.
3. Зміни і доповнення до Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року (пропозиції)/Колектив авт. за ред. акад. П.Т. Саблука. — К.: ННЦ ІАЕ, 2010. — 101 с.
4. Ліміт ресурсів вичерпано//«Сільські вісті» від 20 серпня 2010 р., № 97.

5. Обмеженість енергоресурсів//Світова Енергетична Рада, 2008.
6. Панорама аграрного сектору України. — К.: МінАП України, 2008 р.
7. Рослинництво України: Стат. збір. — К.: Держкомстат України, 2010. — 128 с.
8. Світова тенденція зміщення акценту з енергетичної кризи на продовольчу//Щорічна доповідь Бюро Інформації про Населення (США) (2008 р.)
9. Тваринництво України: Стат. збірн. — К.: Держкомстат України, 2010. — 65 с.